

Bir Bağlam Olarak Politika ve Sanat

Prof. Tansel Türkdoğan

Sanat, sanatın toplumsal bir kavram olarak var oluşu ile birlikte onun ontolojisi , yaşamın dinamikleri ile yan yana durmaktaydı. Ancak modernizm süresince yaşam ile iç içe algılanmadığı için bir üst kültür üretimi olarak okunup farklı bir yere konulmuştu. Ne idi bu yaşam dinamikleri? Savaşlar, sınıf mücadeleleri , politika , ticaret , para, din v. b. İşte tüm bu dinamikler modernizm sonrası sanat için şekil değiştirdi , farklılaştı.

'Sanat' ve 'siyaset'in ilişkisi modernizmde, farklı rejimleri ve farklı paydaları olan iki özerk alan arasında tehlikeli bir temas olarak görülen bir ilişkidir. Yani problemlidir. Bu yüzden ki pure plasticity sanatın sadece artistik argümanlar ile uğraşan düşünürleri biçim içerik üzerine yıllarca tartışmış, yazmış , çizmişlerdir. Modernizm'e göre bu iki dinamiğin ortak yanları olabilir, yine de bunlar iki farklı ilke ve iki farklı mevzuat üzerine kurulu iki farklı güç yapısıdır ve belirli sınırları vardır; modernist kurallar şiddetle ihlal edilmedikçe aşılamayacak sınırlardır bunlar. Hatta siyasetin daha sıradan ve pratik olduğu, sanatın ise bu maddi dünyada daha aşkın ve görünmez dünyaları temsil ettiği anlaşılıyor ; Sanat bu dünyaya ait değil. 19.yüzyıl'ın ikinci yarısında, sanatın dinin yerine geçtiğine, modernizmin dünyevi kültürünün inancı olduğuna dair söylentiler olması, bizi şaşırtmıyor. Fakat bu tür görüşler, bu konuda ki yegane hatta en hakim görüşler olmasa da sanatta özerkliğin kurulduğu dönem olan 19.yüzyıl için geçerli olabilir.

Postmodernite ile birlikte yukarıda sözü edilen dinamiklerin sanatsal yaklaşımlar itibari ile sınırları eritildi, bu sınırsızlaşma sadece politika ile değil , modernizmin yasakladığı tüm tabu alanları arasında daha doğrusu tüm disiplinler arasında oldu. Bu değişim , sadece dönemsel etkiler ile değil , kavramların farklılaşması gibi bir sonucun dayattığı bir durumdu aslında. Lev Kreft'e göre "sanat ve siyaset" , geçtiğimiz 20-30 yıl içinde haritalandırılmasındaki ve doktrinlerdeki değişimlerin etkisi ile sınırları tamamen bulanıklaşmış bir alan olarak algılanmakta .[1] Bu bulanıklaşma , kavramların üzerinin kazındığında eskiden gördüğümüz "şey" in artık farklı bir "şey" olmasından da kaynaklanıyor. Siyaset dediğimizde artık ulus devlet ve onun ulusal ve uluslararası ilişkilerinden ve bunların tanımlarından ziyade artık başka bir anlam ifade ediyor. Sanat da artık hala güzel referanslı , özerk ve disiplinlere ayrılmış bir anlamı ifade etmiyor günümüzde. Bu değişimler 21. Yüzyıl karakteristiğinin , yani dönemin yapısı ile çok ilgili, artık büyük anlatıların (*grand narratives*) bittiği , modernizm tarafından her şeyin ve tabii ki sanatın dinamiklerinin bile bir kaideye oturtulduğu bir dönemin sonunu işaret ediyor artık. Immanuel Wallerstein bu dönemi tam da bugünün gerekleri doğrultusunda yepyeni bir kavramsallaştırma ile , yani bilimsellikten uzaklaşmış, metafiziği kullanabilen ve normları net olmayan bir anlamda ürettiği bu kavram *ütöplastik* ile tanımlanıyor. [2] Postmodernizm , nasıl günümüz dinamiklerini ve durumunu içerisinde barındırıyorsa , post sanat da günümüz sanatının karakteristiğini ve gramerine ilişkin referanslar barındırıyor. Bu sözcük Francis Fukuyamanın "tarihin sonu" yaklaşımının aynı şekilde "sanatın sonu" yaklaşımlarını geçersizleştiren bir kavram olarak görünüyor. Her iki kavramda yeni kulvarlar ile aslında büyük ve yeni birer ivme kazanmış ,yani bitmekten çok , çok daha fazla incelenmeye muhtaç yeni bilgiler içeren zengin alanlar haline gelmiştir.

Politika , belki bir şekilde sanat ile hayat arasında bir yerlerde duruyordu ancak sanat hiçbir zaman politikayı bu güne kadar içerisinde hissetmedi. Bu sanırım sanat=hayat mottosu içerisinde postmodernizmin bizlere bir armağanı. Politik olan sanat ile ilişkisini yoğunlaştırdı fakat etkin ve edilgen olmak bakımından politika sözcüğü sanat sözcüğü ile birlikte iki şekilde kullanıldı. Birincisi “*politik olarak sanat yapmak*” , ikincisi “*politik sanat*” yapmak. Bu iki kavram şüphesiz aralarında ciddi farklılıklar olan iki yapı. Politik olarak **sanat** yapmakla politik sanat yapmak günümüzde daha farklı bir şekilde ve modernist gramer dışı bir okuma ile yeni bir algı sistemini de oluşturmayı başardı. Sanat ve politika ilişkisi sanatın başlangıcından bu yana var olmuştur. “Sanat hep politiktir” klişesini çoğumuz tarafından kullanılmıştır. Fakat politik olan ile sanatın ilişkisi genellikle 60’lı yıllardan günümüze uzanan ve ilişkileri daha doğrudan gözlemlenebilen bir harekete ve ivmeye kavuşmuştur.

Bu iki yaklaşımın temel farklılığını Godard’ın yaklaşımında bulmak olası, **yönetmen Jean Luc Godard** şöyle diyor: “Asıl mesele filmleri politik olarak yapmaktır. Politik **film** yapmak değildir.” Bugün bu iki sanat yapma biçimini de bilinçli ve bilinçsiz olarak gerçekleştiren sanatçıların var olduğunu biliyoruz . Bilinç sözcüğünü özellikle kullanıyorum. Örneğin New York Okulu’nun en önemli sanatçılarından Jackson Pollock ABD’nin CIA kanalıyla yürüttüğü kültürel operasyonların baş aktörü olduğunu acaba ne kadar biliyordu? [3]

Peki politik sanat nasıl yapılır? Burada politik sözcüğü birazda stratejistliği kasteden bir tutum olarak kullanılmaktadır. Ancak bu bireysel tavır edilgen olma riskini de beraberinde getirir. Sanatsal çalışmaların da politik bir amacının olabileceğinin altını çizerken, politik amaçların sanat akımlarını nasıl kendi düşünce sistemlerini yayma aracına dönüştürdüklerini gösteren örneklerle konusu problemli olan bir durumdur. Kullanan kullanılan ilişkisidir bu. Modern propaganda tarihi ile kitle kültürü arasındaki bağlantıyı mercek altına alırken, kitle kültürünü sadece otoritenin kontrol etmediğini, bu kültürün aynı zamanda radikal alt kültürleri de ifade edebildiğini belirtmeliyiz. Bazı sanatçıların stratejik olarak politika ile ilgilenmeleri konusu ise günümüz sanat tartışmalarında pek çok platformda tartışılmaya devam ediyor.

Modernizm’in politik olandan uzak durma çabası ve bu konuda sanatın üretimine ilişkin çekincelerin yanında birbirini tetikleyen bu iki kavramın soruları da değişip çeşitlendi. Artık politikanın sanat ile yakınlığı ya da uzaklığından ziyade sanatın üretimindeki oluşan etkilerin sorunları tartışılıyor. Sanat ve sanatçının toplumsal ve politik sorunlarla ilişkisine dair yapılan tartışmalar günümüzde yerini başka sorulara bıraktı: Sanat ve propagandanın işbirliği olabilir mi? Estetiği değerlendirirken başvurulan ölçütler ideolojik değerlerden ne kadar ayrılabilir? Sanat ne zaman propagandaya dönüşür? Politik içerik, sanatı lekeler mi, sönükleştirir mi, yoksa yüceltir mi?

Sanatın modernizm sonrası yüklendiği ve icra ettiği yeni gramerin dinamikleri onu tamamen farklı bir noktada konumlandırmış görünmektedir. Bu sadece gramer ile de ilgili değildir. Kullandığı malzemeden estetik parametrelere , yöntem ve normları itibari ile de tamamen farklı bir yapıdır bu. Bu sanatın yapılışı ile ilgili ve ne olduğuna ilişkin ontolojik bir konudur. Adorno’nun Auschwitz’den sonra artık güzel sanat yapmanın olanaklı olamayacağı görüşünden hareketle kurguladığı ontoloji modernist çok ünlü bazı işlerin bile sorgulanmasını beraberinde getirmiştir. Politik sanat yapmak işi sanatının içerdiği şeylerden yola çıkarak üretiliyor olabilir ancak bir modernist sanatçı olarak Picasso’nun *Guernica*’sı bile bugün Hannah Arendt’in [*] saptamasıyla insanlığın içerisinde bulunduğu durum karşısında yetersizliğe düşmüş durumdadır. Yani aslında modernizm bu bakımdan proje olarak bu günün ihtiyaç ve beklentilerine var olan grameri ile yanıt bulmada sıkıntıya düşmüştür.

Günümüz politik sanatının ,günümüz sanatçısının üstlendiği roller bağlamında bazen bir muhabir, bazen bir toplumbilimci , bazen bir aktivist , bazen bir ekolog v.b. kimlikleri onun politik işlerinin karakterini de etkiler görünmektedir. İşte sadece bu durum bile güncel sanatın karakterine ilişkin yeni grameri ortaya koyabilir. Diğer disiplinlerin gardırobundan futursuzca giyinebilir. Politik sanatçı sıklıkla bu tip değişkenlere takılır ve çalışmanın kurulum ilkelerini neredeyse yok sayar. Sanatçının beklide “*toplumun toplumsal antitezi*“ olarak tanımlanmasının nedeni de budur.

KAYNAKÇA

[1]Kreft, Lev, Sanat Siyaset , Kültür Çağında Sanat ve Kültürel Politika,çev.M.Tüzel,E.Gen,E.Soğancılar,H. Barışcan,N.Gürbilek, S. Yücesoy,U. Kılıç, E. Zeybekoğlu. s.9.

[2]Kreft, Lev,s.15.

[3] Saunders, Sonor Francis , Parayı Verdi Dödüğü Çaldı , Doğan Kitap, çev: Ülker İnce.2007

[*]Luhmann, Niklas, Art As a Social System, Stanford, California: Stanford University Press, 2000.

[*] Sontag, Susan, Sanatçı: Örnek Bir Çilekeş / Yorumu Karşı, İstanbul: Metis Yayınları, 2008.

[*] Arendt, Hannah, [*] Sontag, İnsanlık Durumu , İletişim Yayınları, 2009.